

Wyprawa Sicińskiego do Estonii w 1618.

Ostatnia tak daleka wyprawa na północ

Mariusz Balcerek

ORCID: 0000-0002-1007-8042

<https://www.researchgate.net/profile/Mariusz-Balcerek>

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu

Książnica
Kopernikańska
w Toruniu

Before Gustavus Adolphus captured Riga: Jan Siciński's expedition to Estonia in 1618. A political and military case study

Mariusz Balcerek

Provincial Public Library – the Copernicus Library, Torun, Poland

ABSTRACT

This article examines Jan Siciński's expedition to Estonia in 1618, which was the last battle before Gustavus Adolphus captured Riga in 1621. The expedition took place during the war between the Polish-Lithuanian Commonwealth and Sweden, one of the significant conflicts in the period from 1600 to 1660. The battles were fought on today's Estonia and Latvia territories. This article answers several questions: What was the significance of the battles for the armistice talks in 1618? What place does the expedition play in the conflict between the Polish-Lithuanian Commonwealth and Sweden? Finally, were these encounters groundbreaking in this war?

Wstęp

- Kto może uznawać się za zwycięzcę tych zmagień?
- Jakie znaczenie wywarły walki na wynik rozmów rozejmowych w roku 1618?
- Jakie miejsce wyprawa znajduje w konflikcie Rzeczypospolitej ze Szwecją?
- Czy te walki były przełomowe w tej wojnie?

Kampania roku 1617

Bracia Gotthard i Magnus Nolde,
zamordowani w nocy z 20 na 21
sierpnia 1615 roku w Mitawie
(Recke, 1839)

Kampania roku 1617

Książę Wilhelm na obrazie autorstwa
prawdopodobnie Joachima Ziverta
(Zivert, 2018)

Kampania roku 1617

Herb Farensbach
(Farensbach, 2011)

Kampania roku 1617

Gustaw II Adolf na obrazie autorstwa
Matthäusa Meriana z 1632 roku
(Merian, 2013)

Kampania roku 1617

*Den occasionen en gang later sig gå utur hand,
famlar sedan fåfängt därefter och når icke dess
fruck.*

*Ta okazja jak raz się wymknie spod kontroli,
to potem na próżno jej szukać po omacku i nie
zdobędzie się owocu.*

Axel Oxenstierna
(Ahnlund, 1938)

Kampania roku 1617

Axel Oxenstierna
(NN, 2006)

Kampania roku 1617

Nils Göransson Stiernsköld
(Broomé, 1950)

Kampania roku 1617

Portret hetmana polnego litewskiego
Krzysztofa II Radziwiłła autorstwa Willema
Jakobsza Delffa z 1639 roku
(Delff, 2012)

Kampania roku 1617

Research paper

A 1200-year multiproxy record of tree growth and summer temperature at the northern pine forest limit of Europe

The Holocene
23(4) 471–484
© The Author(s) 2013
Reprints and permission:
sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav
DOI: 10.1177/0959683612467483
hol.sagepub.com

Danny McCarroll,¹ Neil J Loader,¹ Risto Jalkanen,² Mary H Gagen,¹ Håkan Grudd,³ Björn E Gunnarson,³ Andreas J Kirchhefer,⁴ Michael Friedrich,⁵ Hans W Linderholm,⁶ Markus Lindholm,² Tatjana Boettger,⁷ Sietse O Los,¹ Sabine Remmele,⁵ Yuri M Kononov,⁸ Yasuhiro H Yamazaki,^{9,10} Giles HF Young¹ and Eduardo Zorita¹¹

Abstract
Combining nine tree growth proxies from four sites, from the west coast of Norway to the Kola Peninsula of NW Russia, provides a well replicated (> 100 annual measurements per year) mean index of tree growth over the last 1200 years that represents the growth of much of the northern pine timberline forests of northern Fennoscandia. The simple mean of the nine series, z-scored over their common period, correlates strongly with mean June to August temperature averaged over this region ($r = 0.81$), allowing reconstructions of summer temperature based on regression and variance scaling. The reconstructions correlate significantly with gridded summer temperatures across the whole of Fennoscandia, extending north across Svalbard and south into Denmark. Uncertainty in the reconstructions is estimated by combining the uncertainty in mean tree growth with the uncertainty in the regression models. Over the last seven centuries the uncertainty is < 4.5% higher than in the 20th century, and reaches a maximum of 12% above recent levels during the 10th century. The results suggest that the 20th century was the warmest of the last 1200 years, but that it was not significantly different from the 11th century. The coldest century was the 17th. The impact of volcanic eruptions is clear, and a delayed recovery from pairs or multiple eruptions suggests the presence of some positive feedback mechanism. There is no clear and consistent link between northern Fennoscandian summer temperatures and solar forcing.

Artykuł dotyczący temperatur w północnej Europie na przestrzeni ostatnich 1200 lat (McCarroll, Loader, Jalkanen, Gagen, Grudd, Gunnarson, Kirchhefer, et al. 2013)

Przygotowania do kampanii roku 1618

Herb Pomian
(Gajl, & Bastianow, 2006)

Przygotowania do kampanii roku 1618

Podobno wbrew poleceniom hetmana S. ruszył 25 I 1618 na czele ok. 1 tys. jazdy na Estonię; trwający ponad dwa miesiące rajd, który dotarł aż pod Lode, nie przyniósł rezultatów.

(Rachuba, 1995)

Przygotowania do kampanii roku 1618

Litewskie przygotowania do ataku:

Husaria:

hetmana Radziwiłła (200);

Jerzego Gruszeckiego (150-200);

Jana Sicińskiego (100);

Gedeona Rajeckiego (100).

Rajtaria/kirasjera:

Reka (150);

Henryk Szmelinga (100);

Ambora/Ambita (100).

Jazda kozacka:

hetmana Radziwiłła (100);

Janusza Kiszki (60);

Bohdana (100) lub Kopcia (100).

Dragonia:

Gabriela Cerydona (Ceridona, Seridona, 100).

Przygotowania do kampanii roku 1618

1618.
Wojsko które teraz jest w Inflanciech 158

Husarze.

Hetmarskich	kon	200
Pana Marszałka Wolskiego	kon	100
Pana Grawerskiego	kon	200
Pana Fedora Rajchego	kon	100

Kajtarowie

Pana Smehingonich	kon	100
Pana Ambotonych	kon	100
Pana Rekonych	kon	150
Pana Swerygonych	kon	100

Spis litewskiego wojska w Inflantach z 1618 roku
(Wojsko które teraz jest w Inflanciech, 1618)

Przygotowania do kampanii roku 1618

W sumie: 1260-1310 żołnierzy.

Po doliczeniu 10% na 'ślepe poczty' – 1008-1048
żołnierzy.

- Wilhelm Hoffe, przedstawiciel księcia pomorskiego w Warszawie – 1000 kawalerii
- Autorzy *Sveriges krig* – 2000-3000 żołnierzy
- Bertil Brommé – ponad 2000 żołnierzy
- Thomas Hiärn – kilka tysięcy (*etliche Tausend Mann in Estland*)

regiment piechoty Kruzenbecka – 1100 żołnierzy

Przygotowania do kampanii roku 1618

Szwedzkie przygotowania do obrony:

I linia obrony:

- Parnawa (Pärnu) – 550 piechoty;
- Biały Kamień (Paide) – 618 ludzi, w tym 504 piechoty i 114 kawalerii;
- Lode (Koluvare) – 315 ludzi, w tym 175 piechoty i 100 kawalerii;
- Hapsal (Hapsalu) – 563 ludzi, w tym 353 piechoty i 210 kawalerii.

II linia obrony:

- Rewal (Tallinn) – 389 piechoty;
- Padis (Padise) – 33 piechoty;
- Tolsburg (Toolse) – 32 piechoty.

W sumie 2460 ludzi jako garnizony, w tym 2036 piechoty i 424 kawalerii.

Armia polowa (Hapsal) – 1020 ludzi, w tym 632 piechoty i 388 kawalerii.

Kampania roku 1618

Przygotowania do kampanii roku 1618

Szwedzkie przygotowania do obrony:

I linia obrony:

- Parnawa (Pärnu) – 550 piechoty;
- Biały Kamień (Paide) – 618 ludzi, w tym 504 piechoty i 114 kawalerii;
- Lode (Koluvare) – 315 ludzi, w tym 175 piechoty i 100 kawalerii;
- Hapsal (Hapsalu) – 563 ludzi, w tym 353 piechoty i 210 kawalerii.

II linia obrony:

- Rewal (Tallinn) – 389 piechoty;
- Padis (Padise) – 33 piechoty;
- Tolsburg (Toolse) – 32 piechoty.

W sumie 2460 ludzi jako garnizony, w tym 2036 piechoty i 424 kawalerii.

Armia polowa (Hapsal) – 1020 ludzi, w tym 632 piechoty i 388 kawalerii.

Kampania roku 1618

In Novembris [sic!] fiel ein Littauscher Obrister, Nahmens Edleczinsky, mit etliche Tausend Mann in Estland, welcher mit Raub, Mord und Brand gräulicher tyranisirte, alss der Moscowiter, Türck und Tatar jemahlen hätte machen können.

W listopadzie nastąpił litewski pułkownik, nazwiskiem Edleczinsky [Siciński – M.B.] z kilkoma tysiącami ludzi do Estonii, którą całkowicie zastraszył rabowaniem, mordowaniem i paleniem, jak mógł uczynić Moskał, Turek i Tatar.

(Hiärn, 1835, 419)

Kampania roku 1618

Strona tytułowa gazety ulotnej
z 1561 roku
(NN, 1561)

Sehr grewliche/erschrockli-
che - vor vnuerhörte - warhafftige Neye zeyt-
tung/was für grausame Tyranny der Moscouiter/an
den Gefangenen/hinweggeführten Christen auß Lyfland/beides
an Massen vnd Frauen / Junckfrauen vnd kleinen Kindern/
begehe / vnd was täglichs Schadens er jnen in jrem Land zbfü-
get / Beyneben angezeygt / in was grosser gfahr vnd
noth die Lyflender stecken. Allen Christen zur
warnung / vnd besserung jres Sündes
lichen lebens / auß Lyfland ge-
schriben/vnd in Druck
verfertiget.

In Nürnberg bey Georg Keydlein. M. D. LXI.

Kampania roku 1618

Kampania roku 1618

Wykaz zapasów estońskich chłopów
w okręgu Pernawa w 1618 roku
(Pärnumaa, 1618)

11.77

Wachtbotan. Effmer Pernow
stättläsen. 2/1116 €
j 6 1 8

Uder under äfse Bedeter — 4 92
Änder. Kalkendän.
Dorgell us. Lofhamas.

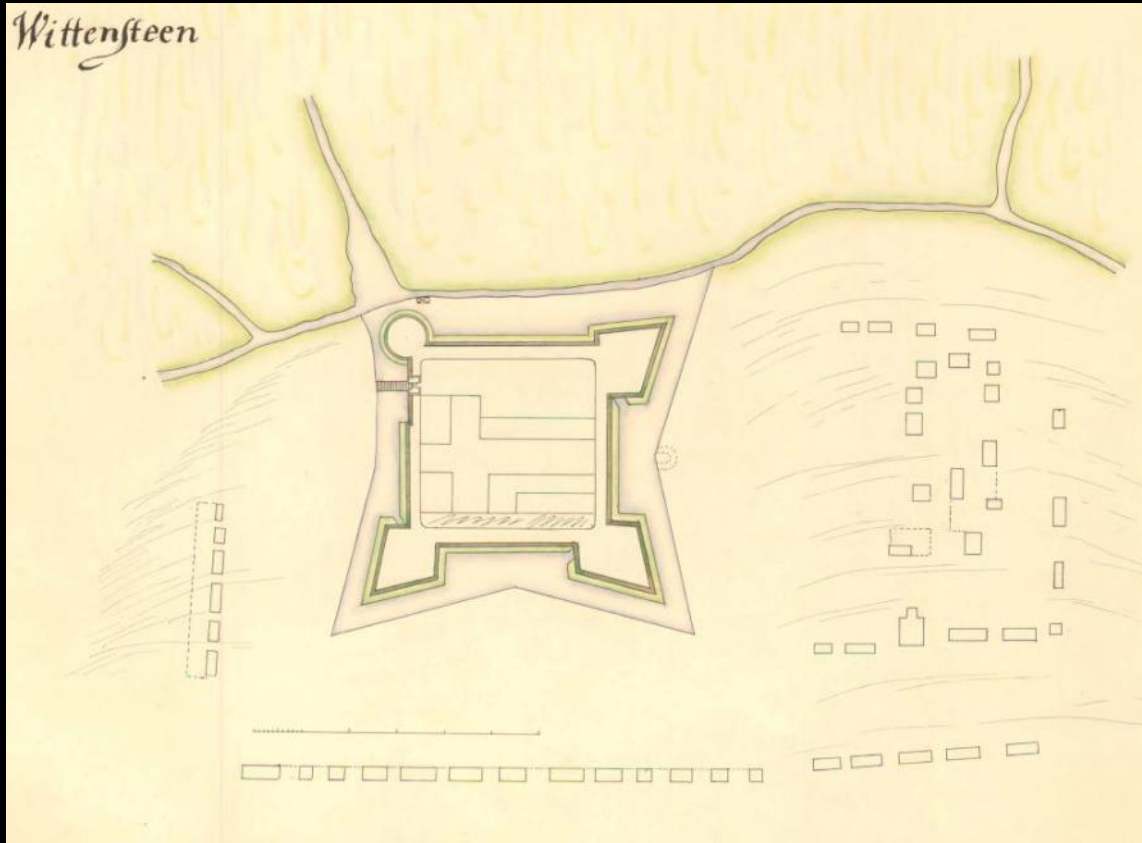
Änder Brändläsen.
Kabbertky.

Kalsant End	—	2 1/2 Pab.
100 Pannyn	—	7 1/2 10 1/2
Plyst	—	7 2 1/2
Leum	—	4 2 1/2
Pafsa	—	1 1/2 1/2
Kuus	—	2 1/2
Kis	—	1
Kis	—	1 1/2 1/2
Kannij Kapp	—	7 Pab.
100 Pannyn	—	5 3/4 1/2
Plyst	—	2 2 1/2
Leum	—	2 2 1/2

Kampania roku 1618

Kampania roku 1618

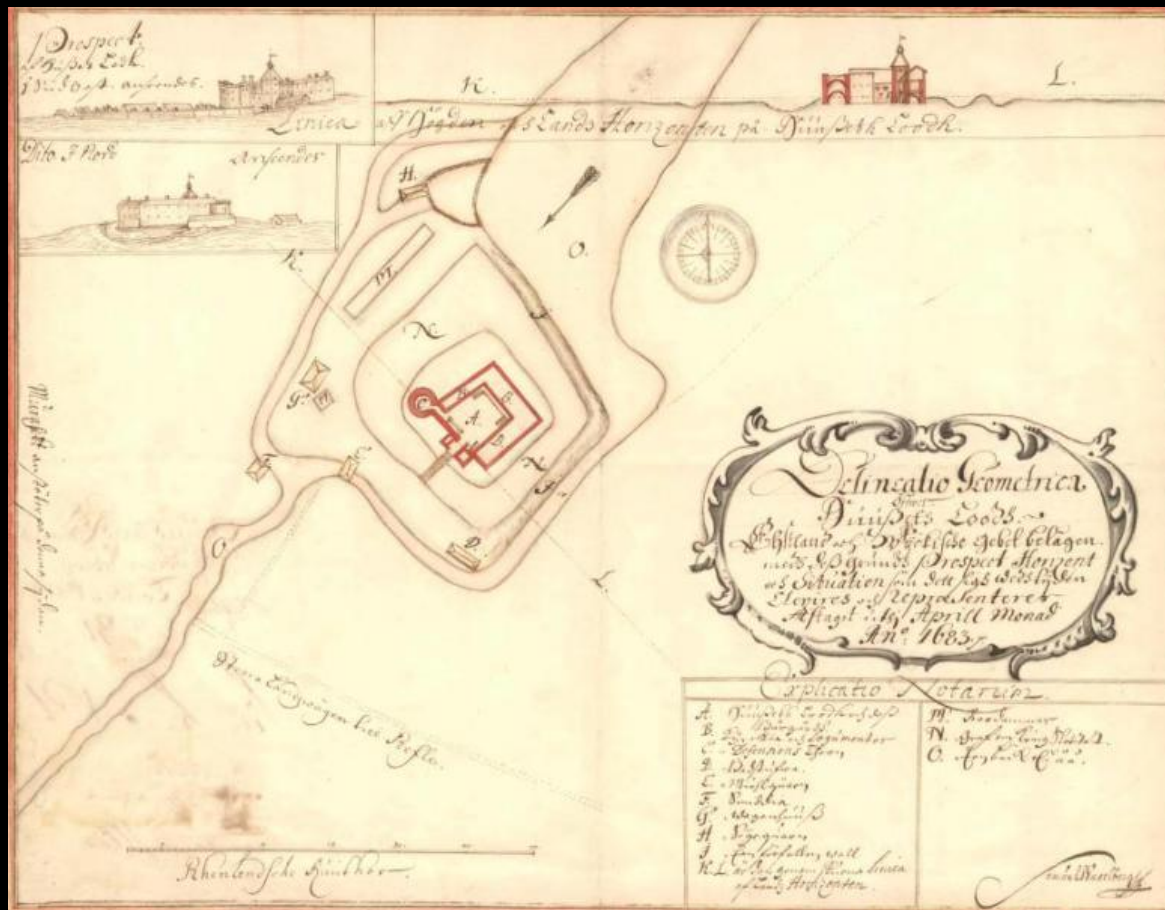

Plan twierdzy w Białym Kamieniu z 1634 roku
(Östersjöprovinserna. Weissenstein (Paide), 1634)

Kampania roku 1618

Kampania roku 1618

Plan twierdzy w Lode z 1683 roku
(Östersjöprovinserna. Lood, 1683)

Kampania roku 1618

Kampania roku 1618

Starcie pod Karkus (Karksi) – 15/25 marca

Siły:

Szwedzi – 518

130 piechoty (50 z kompanii Stiernsköld, 50 Clodta i 30 dodatkowych, prawdopodobnie drabantów)

268–388 kawalerii (50-170 z kompanii Wachtmeistera), 100 Maydela i 118 gwardii)

Litwini – 150 (chorągiew rajtarii Reka)

Straty:

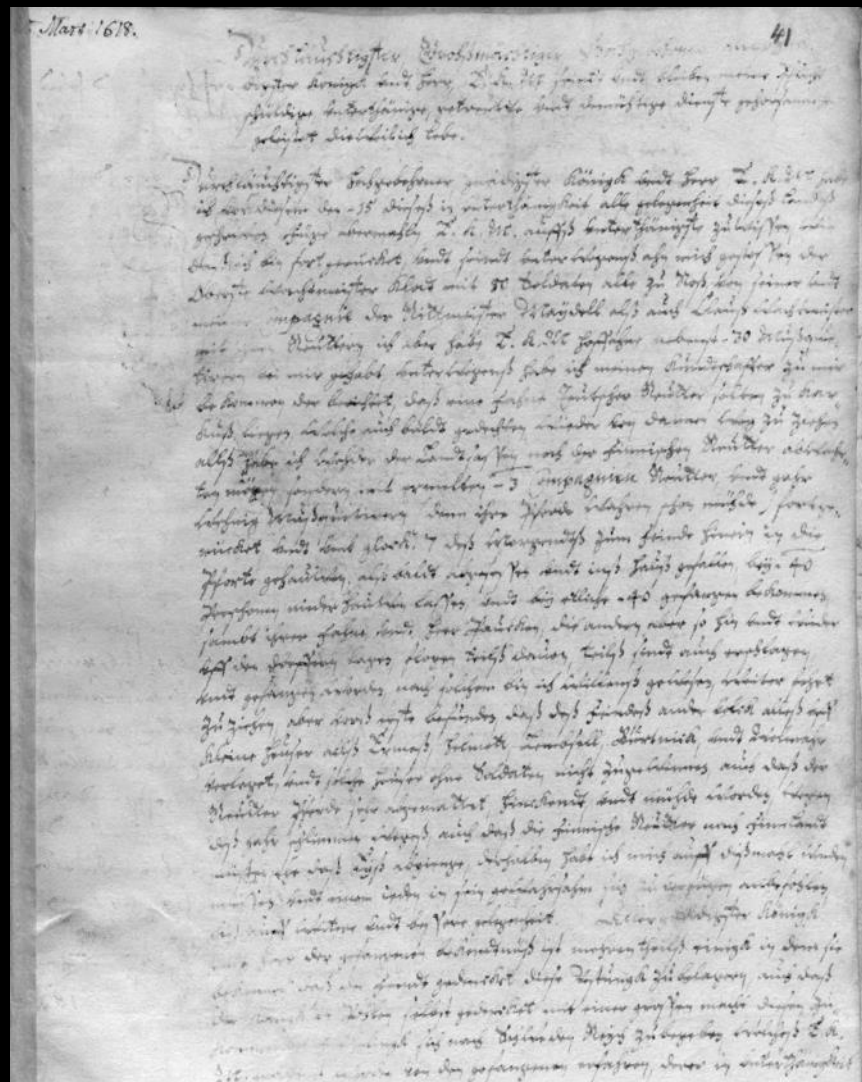
Szwedzi – nieznane (prawdopodobnie niewielkie)

Litwini – 40 zabitych, 40 wziętych do niewoli (w sumie 53% stanu wyjściowego)

Karkus uległo spaleni

Kampania roku 1618

List Nilsa Stiernskölda do
Gustawa II Adolfa z 25 marca /
4 kwietnia 1618 roku
(Stiernsköld, 1618)

Kampania roku 1618

Starcie pod Karkus (Karksi) – 15/25 marca

Siły:

Szwedzi – 518

130 piechoty (50 z kompanii Stiernsköld, 50 Clodta i 30 dodatkowych, prawdopodobnie drabantów)

268–388 kawalerii (50-170 z kompanii Wachtmeistera), 100 Maydela i 118 gwardii)

Litwini – 150 (chorągiew rajtarii Reka)

Straty:

Szwedzi – nieznane (prawdopodobnie niewielkie)

Litwini – 40 zabitych, 40 wziętych do niewoli (w sumie 53% stanu wyjściowego)

Karkus uległo spaleni

Kampania roku 1618

Beförordning, videro för hvar sin
And Åren Derselbo sinne Drottens förmyndare
muffisland, Datum Solbörns den 28 November
Anno 1618.
L. V. B. 1618
Kungens förmyndare

Tekst rozejmu z 28 listopada/8 grudnia 1618 roku (wersja szwedzka)
([Tekst rozejmu], 1618)

Kampania roku 1618

- Carl von Clausewitz (1780-1831) – krytyka dywersji
- Alfred Thayer Mahan (1840-1914) – wojna krążownicza

(Clausewitz von, 1989; Mahon, 1890)

Wnioski

- Kto może uznawać się za zwycięzcę tych zmagień?
- Jakie znaczenie wywarły walki na wynik rozmów rozejmowych w roku 1618?
- Jakie miejsce wyprawa znajduje w konflikcie Rzeczypospolitej ze Szwecją?
- Czy te walki były przełomowe w tej wojnie?

Wybrane źródła i literatura

1. Ahnlund, N. (1938). *Axel Oxenstierna intill Gustav Adolfs död*. P. A. Norstedt & Sonners Förlag.
2. Balcerek, M. (2024). Before Gustavus Adolphus captured Riga – Jan Siciński’s expedition to Estonia in 1618. Political and military case study. *Journal of Baltic Studies*. <https://doi.org/10.1080/01629778.2024.2319122>
3. Broomé, B. (1950). *Nils Stiernsköld*. J. Haeggströms boktryck.
4. Clausewitz von, C. (1989). *On war* (M. Howard & P. Paret, Tłum.). Princeton University Press.
5. Delff, W. J. (2012, Lipiec 2). Krzysztof Radziwiłł (1585–1640). In *Wikipedia*. [https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzysztof_Radziwi%C5%82%C5%82_%281585%E2%80%931640%29#/media/Plik:Kry%C5%A1tap_Radzivi%C5%82_%D0%9A%D1%80%D1%8B%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%BF_%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B7%D1%96%D0%B2%D1%96%D0%BB_\(W._Delff,_1639\).jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzysztof_Radziwi%C5%82%C5%82_%281585%E2%80%931640%29#/media/Plik:Kry%C5%A1tap_Radzivi%C5%82_%D0%9A%D1%80%D1%8B%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%BF_%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B7%D1%96%D0%B2%D1%96%D0%BB_(W._Delff,_1639).jpg)
6. Farensbach (2011, Maj 8). In *Wikimedia*. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:POL_COA_Farensbach.svg
7. Gajl, T., & Bastianow. (2006, Maj 26) Herb Pomian. In *Wikimedia*. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Herb_Pomian.svg
8. Hiärn, T. (1835). Ehst-, Lyf-, und Lettländischer Geschichte. W C. E. Napiersky (Red.), *Monumenta Livoniae Antiquae* (T. 1, s. 1–444). Verlag von Eduard Frantzen’s Buchhandlung.

Wybrane źródła i literatura

9. Mahon, A. T. (1890). *The influence of sea power upon history, 1660-1783*. Little, Brown and Co.
10. McCarroll, D., N. J. Loader, R. Jalkanen, M. H. Gagen, H. Grudd, B. E. Gunnarson, A. J. Kirchhefer, et al. 2013. "A 1200-year multiproxy record of tree growth and summer temperature at the northern pine forest limit of Europe." *The Holocene*, 23 (4), 471–484. <https://doi.org/10.1177/0959683612467483>
11. Merian, Matthäus. (2013, Październik 7). Gustav II Adolf. In *Wikimedia*. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portr%C3%A4tt_Gustav_II_Adolf_Merian_-_Skoklosters_slott_-_56372.tif
12. NN. (2006, Lipiec 2). Axel Oxenstierna. In *Wikimedia*. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Axel_Oxenstierna2.jpg
13. NN. (1561). *Sehr grewliche, erschröckliche, vor unerhörte, warhafftige Newe Zeyttung, was für grausame Tyranny der Moscoviter an den Gefangenen, hinweggeführten Christen auß Lyfland ... zufüget*. Georg Kreydlein.
14. „Östersjöprovinserna. Lood. Delineatio Geometrica Öffwer Huusseth Loodh I Ehtland och Wijckische Gebet belägen medh dess Grundh, Prospect, Horizont och Situation som dett sigh medh tijden Elevires och representerer...”. (1683). Riksarkivet (RA/KrA/0406/28/028/001), Sztokholm, Szwecja.

Wybrane źródła i literatura

15. „Östersjöprovinserna. Weissenstein (Paide). Geometrisk Plan Öfwer Wittensten Uthi Estlandh. (Äv Paide)”. (1634). Riksarkivet (RA/KrA/0406/28/055/001), Sztokholm, Szwecja.
16. Pärnumaa 1618. aasta revisjon. Pärnu lossilään (Audru, Koonga, Tori, Tõstamaa). (1618). Rahvusrhiivi Tallinn (SRA Baltiska fogderäkenskaper f. 390, 1618), Tallin, Estonia.
17. Rachuba, A. (1995). “Syciński (Syciński, Szyciński) Jan h. Prawdzic (ok. 1560–1621).” In *Polski Słownik Biograficzny*, edited by H. Markiewicz, 36: 461–64.: Polska Akademia Umiejętności.
18. Recke, J. F. (Red.). (1839). *Monumenta Livoniae Antiquae*, 2. Verlag von Eduard Frantzen’s Buchhandlung.
19. Stiernsköld, N. (1618, Marzec 25). [List do Gustawa Adolfa]. Riksarkivet (SE/RA/1133/1133.07), Sztokholm, Szwecja.
20. [Tekst rozejmu]. (1618, Listopad 28). Riksarkivet (SE/RA/2115/III/1/302), Sztokholm, Szwecja.
21. „Wojsko które teraz jest w Inflanciech, 1618”. (1618). Rossijskaja Nacyonalnaja Bibliotieka, (Fond 971 Awt. 321/2 (op. 2, № 192), №14), Sankt Petersburg, Rosja.
22. Zivert, J. (2018, Maj 24). Wilhelm Kettler (1574-1640). Duke of Courland and Semigallia. In *Wikipedia*.
https://www.wikidata.org/wiki/Q704535#/media/File:Vilhelms_Ketlers.jpg

Dziękuję
za uwagę

Uznanie autorstwa-Na tych
samyh warunkach 3.0
Unported (CC BY-SA 3.0)

Książnica
Kopernikańska
w Toruniu